

רצא א מזוזות יחיד וכו'. נריימא פרק קמא דיומא (דף י"ב) ופירש רש"י נדקת שמא נרקה או נגנבה ושל רבס אין להטריח עליו הרבה שאל טעמא יהא כל אחד אומר יעשו חמרי.

רצא פרטי רמזי דיניס החבוארים בזה הסימן [ב] השכיר לו בית בחזקת שיש לו מזוזה ולא היה לו: המשכיר ביתו לגוי נוטל מזוזה בידו ויוצא:

וגראה לאפילו בית שיש בו הרבה בעלי חמס ועושין יחד מזוזה א מזוזות יחיד נבדקת פעמיים בשבע שנים ושל רבס אחת נפמס הסמוך לרשות הרבס נקראת של יחיד דאין נקרא של רבס אלא דשערי חצירות ומדינות ועירות והכי משמע מפירוש רש"י (שם ד"ה) ושל רבס): השוכר בית מחבירו וכו'. נמליעא סוף פרק השואל הנאמרו נסימן רפ"ט (סעי' ז) [ג]:

פעמיים ביוב"ל. נריימא פרק קמא דיומא (י"ב). ופירש רש"י של רבס פעמיים כיוול דכל דבר שהוא של רבס אין להטריח עליו הרבה שאל טעמא יהא כל אחד אומר יעשו חמרי:

סימן רצא

פרטי רמזי דיניס החבוארים בזה הסימן

[א] מאי זה זמן לאי זה זמן נבדקת: [ב] חיוב מזוזה על השוכר ואם יטלנה בידו כשיצא: [ג] מי הם חייבים במזוזה:

א מזוזות יחיד נבדקת פעמיים בשבע שנים (א) ושל רבס פעמיים א ביוב"ל: ב (ב) השוכר בית מחבירו חייב השוכר לקבוע בו ב מזוזה ולתקן מקום קביעתה. (ג) ולא יטלנה בידו כשיצא. (ד) ואם שכרו מגוי נוטלה כשיצא:

ב השוכר בית מחבירו חייב השוכר לקבוע בו מזוזה. נריימא נמליעא סוף פרק השואל (קג): **ומ"ש** ולתקן מקום קביעותה. שם (ק"ה): נעילא דאופשיטא: **וכתב ה"ר מנוח** ומסתברא שאפילו השכירו בחזקת שיש לו מזוזה ואין לו לא היה מקח טעות כדאמרין גריס פסמים (ד): נוחא ליה לאיניש למעבד מלוה בן

ג ור"א יב"ל וכו'. שם נריימא מבא מעשה על זה נאמר שנטלה בידו ולא וקבר אשתו ושני בניו וכמנז המוספות לשם הא דאסור במזוזה טפי מליניס דמטילין מנגד לנגד שאני מזוזה לפי שעל ידי שיטלנה ור"א המזיקין נאין לבית וכלאו מזיק אותן שדורו בבית. ולפי זה חייב הנא לדור בביתו אחריו לשלם לראשון דמי המזוזה שהניח בביתו וכן כתב הר"ר מנוח מבאול בית יוסף:

גופיה בן נממוניה: ומ"ש ור"א יב"ל בידו כשיצא ואם שכרו מגוי נוטלה כשיצא. נריימא נמליעא סוף פרק השואל (קכ). **וכמנז המוספות** (שם ק"ה): ד"ה לא לא יטלנה ולא אף על גב דאמר שמואל (שם כג) דמטילין מנגד לנגד גבי מזוזה אסור לפי שהמזיקין נאין צמח שאין בו מזוזה וכשנטלה כאלו מזיק אותן שדורו בבית. וכתב ה"ר מנוח על הא דלא יטלנה בידו ור"א שאם הראשון מקפיד על דמיה טוב לשלמה לו אצל אן מוטיאין ה. והא דאמרין דאם שכרו מגוי נוטלה כשיצא כתב ה"ר מנוח דהוא הדן אם היתה של ישראל והשכירה לגוי דנוטלה בידו כשיצא ופשוט הוא (ב):

דרכי משה

רצא (א) וכן הוא בהג"ה אשר"י הן פרק במה מדליקין (שבת פ"ב ס"ז) הן דאין נוטלין מזוזה מבית לבית: (ב) כתב במהרי"ל (מנהגים הלכות מזוזה ע"י תקצן אות ד) דנשאל ממנו אם רשאים ליתן מזוזה לשר אחד שביקש מאד לקבוע על פתח המבצר ונדר להיטיב בעבור זה לכל היהודים ז' כל ימיו ואם ימאנו ח"ו תיפוק ממנו חורבה ואמר מהרי"ל שהשיב בחשובה (שו"ת מהרי"ל הדרשות ס"י כג) כבמה ראיות ברורות שאסור ליתן מזוזה לגוי עכ"ל. ונראה לי דהכל לפי הענין דאם היה לחוש לאיבה מגוי שרי דהא התירו כמה דברים משום איבה הן:

אפשר לחתוך רק כרי צורך התיקון ולא יהיה גנאי לספר תורה שתראה יריעה אחת ארוכה מחברתה או היה נראה להתיר כי בלי ספק מעלה היא כי בתחילה גליון ואחר כך מגוף הספר אבל לחתוך ולהניח השאר אינו נראה עכ"ל. אמנם בתשובת בר ששת סימן ל"ב כתב אף על פי שהספר תורה היא קרועה וצריכה גניזה אסור ליקח מגליונותיה לכתוב עליהן מזוזה כל שכן דרבק בה קרע ספר תורה דאז אינו משמש רק מעשה דבק בעלמא עכ"ל. ואפשר לומר דבאי אפשר לתקנה אף הריב"ש מודה דשרי:

פרישה

(ג) השוכר בית מחבירו חייב השוכר לקבוע בו מזוזה. אפילו שכר על מנת שיהא בו מזוזה משום דניחא ליה לאיניש דעביד מלוה בן גופיה בן נממוניה, רבינו מנוח. ואף על גב דשחזר מהשכירות ממחם זה ואומר נהיא שאינו רוצה לפשות המלוה מכל מקום אמרין טדלי שחזר מטעם אחר אלא שמולה הטעם מכת המזוזה וכמ"ס נהלות פסם קימן מל"ו (פרשה אומ ו'): (ג) ור"א יב"ל בידו. (כמס המוספות אף על גב דאמר שמואל דמטילין זניס מנגד לנגד גבי מזוזה אסור לפי כו'. עכ"ה) **כשיצא**. לפי שהמזיקין נאין לבית שאין לו מזוזה וכשנטלה כאלו מזיק אותן שדורו בבית. ואם מקפיד על דמיה טוב לשלמה לו (אצל אן מוטיאין), רבינו מנוח. וכ"כ לקמן (סוף משפט) נסימן ש"ד הן: (ד) ואם שכרו פעכ"ם כו'. והוא הדן אם משכרו

(ג) לפי שאין מורדין מקדושה חסורה כו'. לפי מה שכתב רבינו לעיל נסימן רפ"ט (ולג) שאם כתב המזוזה בשני עורות ודקס יחד פסולה וכתב גם כן (שם ולג): שאם הגיה אפילו אות אחת פסולה שצריך שיכמוז דוקא כסדר שם כמובס בתורה ז"ל הא דאמר הטעם דאין עושין מספר תורה מזוזה לפי שאין מורדין כו' משמע נלאו הכי עושין היינו שיכול לכמוז למטה בגליון כגון שהיה פרשת שמע בסוף העמוד היה יכול לכמוז אחריה פרשת והיה על הגליון אם לא משום דאין מורדין כו'. ועיין דרישה:

רצא (ה) ושל רבס פעמיים ביוב"ל. דכל דבר שהוא של רבס אין לטרוח עליהם שאם יטריח יאמר כל אחד יעשה ספרו. רש"י:

דרישה

לומר שהתוספות יחלוקו על המכילתא בשלמא על רבינו לא קשה מידי דייל דהוא סובר הא דאמרין אין עושין מספר תורה מזוזה לפי שאין מורדין היינו כגון שהיה פרשת שמע כתובה למטה בסוף העמוד כו' אבל התוספות שכתבו שניהן קשה. וצ"ל דהתוספות לא לרינא נחתי ועיקר הדין הוא דלא יכתוב למטה בסוף הגליון ולא נקטו למעלה בגליון אלא לדמיון בעלמא וקיל. אבל התוספות בפרק הקומץ רבה (לכ. ד"ה רילמא) כתבו דהא דאמרין אין עושין מספר תורה מזוזה כו' ר"ל שידבק השתי פרשיות יחד ולא איירי לענין כתיבה כלל ובית יוסף מכיבאם לעיל נסימן רפ"ח (ולכ. ד"ה ומ"ש):

רצ [א] לפי שאין מורדין מקדושה חסורה לקדושה קלה. זה לשון התוספות בפרק המוציא יין (שבת דף ע"ט ע"ב ד"ה הא) אף על גב דפרשת שמע רחוק מפרשת והיה אם שמוע ואם כן אפילו בלא טעם דאין מורדין אי אפשר לעשות ממנה מזוזה י"ל כגון שהיה פרשת שמע כתובה בסוף העמוד וכתוב פרשת והיה אחריה או שהיה פרשת והיה כתובה בראש העמוד וכתוב פרשת שמע למעלה ממנה בגליון עכ"ל. וקשה דאמרין לעיל (ס"י רפח, ולכ): דאם הגיה אפילו אות אחת פסולה וכתב בית יוסף (שם ד"ה ומ"ש) ועד שאין הטעם משום דאמרין במכילתא כתבן שלא כסדרן יגזרו ודוחק

הגהות והערות

רצא [א] בכת"י פארוזי ושל רבס ביוב"ל: [ב] בכת"י פארוזי - לעשות לו מזוזה: [ג] לפי זה מתייחס כאן הכ"ח למ"ש הטור, ולתקן מקום קביעתה: [ד] וכן העתיק בר"מ הארוך, ובהג"ה בשלחן ערוך כתב הרמ"א דצריך לשלמה לו. ועיין בברכי יוסף: [ה] דל"א יטלנה כשיצא: [ו] כן איתא בכת"י. בנדפס "וכן הוא בהגמ"ר", וליחא שם: [ז] בסהרי"ל לפנינו "להטיב לו": [ח] ראה מסכת עבודה זרה ו ע"ב, ושם כו ע"א, טור י"ד רש סימן קנח:

איסור נטילת המזוזה

'וכשיתצא לא יטלנה, ומעשה באחד שנטלה בידו ויצא, וקבר את אשתו ושני בניו (ב"מ קב,א). בטעם האיסור נאמרו ג' טעמים: לתוס' לפי שהמזיקין באים בבית שאין בו מזוזה, וכשנטלה כאילו מוּזק את אותן שידורו בבית^(א): הריטב"א כתב, דכיון דחלה קדושת שכינה בבית זה, אין לו לסלקה משם^(ב): ודעת רב אחאי גאון, שהאיסור הוא רק כשאינו קובעה מיד בפתח אחר, ומשום שבזיון למזוזה לבטלה ממצותה^(ג).

מירה שלא חשש לשמור על בניו, י"ל דעיקר העולה היא כלפי אשתו וב"ב, שתמיד אין בידיהם לקבץ מזוזה. אך מצד בעה"ב החשש הוא רחוק יותר, כיון שאם היה יכל להשיג מזוזה והתירשלה, איהו דאזיק אנפשיה.

(ב) בחידושים הנדמ"ח, והו"ד גם בנמו"י (בב"מ סט). ונלענ"ד שאין כונת הריטב"א לסילוק השכינה בשעה שהכית עומד ריק, שהרי בשעה שאין דרים בבית, אין חיוב מזוזה. אלא כוונתו ע"ד שנתבאר בדעת התוס' שיש לחוש שמא הדייר הבא יתירשלה מלקבוע מזוזה מיד בתחילת הדיור, וגרם לסילוק השכינה בזמן דיור הנכנס. תדע דהא אמרינן התם ואם שכרה מגוי נטלה, והק' הריטב"א פשיטא, ותירץ דקמ"ל אף שרגיל להשכירו לישראל. ואי נימא שאף שהבית עומד ריק ופטור אין לסלק ממנו את השכינה, מאי קשיא לריטב"א, דאף שפשיטא שהגוי פטור, אך מנין הפשיטות שמוותר לסלק את השכינה מביתו, דמנין שבית של גוי גרע מבית העומד ריק, וע"כ כמש"נ.

וכ"מ מהפרמ"ג (מ"ז טו,ב) שהתיר להסירה אם לא ידורו בבית, ולא כתב שיש לאסור לדעת הריטב"א. ויש לנו לקרב את דברי הריטב"א לדברי התוס', דאפשי פלוגתא לא מפשינן, וכ"ש כשדבריו לא הובאו בפוסקים. [ויש בהגדרה זו הרבה נפק"מ וכמש"כ בס"ק ז, י, כו, לב, נה, עו, צג, קכב, קלד].

(ג) בשאלות (פ' שלח, קכו), וכן מבואר בתוס' (שבת כב,א) בתירוץ הא'. ולדעתם צ"ב אמאי נענש בקבורת אשתו ושני בניו רק במזוזה, ולא בציצית, וי"ל דשאני מזוזה דעשויה לשמירה, וכיון שזולל במזוזה אינה שומרתו, וזכר לדבר מה שדרשו חז"ל על הפסוק ויכסהו בבגדים ולא יחם לו. וע"ע בנדפס ע"ש הריטב"א (ב"ס קב,א) שכתב כשאלות, ואח"כ כתב שקבר אשתו כיון שלא ראג לנכנס, כתוס'. וכנראה שיש שם ט"ס.

ולדינא נראה דכו"ע מודו לשאלות שאם אינו קובעה בפתח אחר אסור ליטלה, שהרי בציצית תיירד רק

(א) תוס' (בב"מ קא,ב. ושבת כב,א בתירוץ הב') אלא שצ"ע, שהרי כשיקבע מזוזה יסתלקו המזיקים. ובשו"ת משיב דבר (ח"ב פג) כתב שהמזיקים יזיקו את הבית הריק. אך בראשונים (בחולין קלה,ב - קלו,א) מבואר דהסיבה שמזוזה חובת הדר ולא חובת בעה"ב משום דהמזוזה עשויה לשמירה, ומבואר דאינה עשויה לשמירת עצם הבית.

בברכ"י (יו"ד רצא) בתירוץ א' כתב שהמזיקים שיכנסו לא יצאו. וכ"כ בראש"ל צ, וכע"ז כתב בשבה"ל (ח"ט רכא). ולענ"ד זה תימה דהרי השוכר בית בחזקת שיש בו מזוזה, ונמצא שאין בו, אינו מקח טעות (כמבואר ביו"ד רצא,ב) ומשמע אף אם היתה שם מזוזה ונטלה, ואי נימא שהמזיקים שוב לא יצאו, למה לא הוי מקח טעות. ועוד דלא שמענו שיש להיזהר לקנות בית מרשע שהסיר את המזוזה שהיתה בפתחו [ומש"כ בזהר (ח"ג פ' תזריע דף ג) הוא רק על בית שנכנה לשם עבירה]. ועוד דלפ"ד כשנמצא בבדיקה שהמזוזה נפסלה, היה ראוי שלא לדרור בבית זה עוד. וע"כ שהביאור כמש"כ הלבוש (רצא) ויביא לידי סכנה אותם שידורו שם קודם שיהיה להם מזוזה אחרת, וכע"ז כתב הברכ"י (שם) בתירוץ הב' דיש לחוש שהשוכר יתירשלה מלקבוע. שו"ר שכ"כ בשיטמ"ק (מנחות מא,ב אות כד) 'ושמא לא ימצא מזוזה אחרת מיד' עכ"ל.

ובדברי השיטמ"ק נחא אמאי מוטל על היוצא לדאוג לדייר הנכנס אחריו, כשאיהו דאזיק אנפשיה. דאה"נ כל האיסור הוא משום החשש שלא יהיה בידו להשיג מזוזה אחרת. וצ"ל שהחשש הוא שלא יקבע שלא באונס גמור, דבאונס גמור לכאורה אין חשש סכנה כמש"נ בפרק ג סט"ז. ואין לומר שהקפידא הוא רק מחמת היוזק בני ביתו של הנכנס, שאין בידם כ"כ לקבוע מזוזה. שהרי ודאי אסור ליטול את המזוזה גם אם אין לנכנס בני בית. והא דאיתא (בב"מ קב,א) שהנוטלה נענש שקבר את אשתו ושני בניו, ולא נענש הוא עצמו בגופו, ובחידושים הנדפסים ע"ש הריטב"א (שם) כתב שהוא מירה כנגד

פרק מ: איסור נשיאת הברכה
וכשתזדמן לו מזווה נוספת, ועדיין אין בפתח שיצא ממנו מזווה, נראה שעליו לקבוע בו
מזווה^(מ).

כשהנכנס מסרב לשלם

מן. על הנכנס לשלם עבור המזוזות^(מ), ואם הוא מסרב לשלם, מותר ליוצא ליטול את
המזוזות^(מ), ולקובעם בפתח אחר מיד. ויש אוסרים^(מ). ובהפסד מרובה נראה שיש להקל^(מ).

עד מקום קביעתה, חשיב 'מיד'. ובא"א (מבוטשאש,
או"ח טו,א) צידד שהיתר הוא כל שהציצית לפניו,
ומשמע אף שאינו מטילו בו מיד. וכ"כ בהערות דברי
מנחם (על או"ח סט"ו) בשם בעמח"ס חזון נחום וז"ל
בעינין שיהיה הבגר מזומן להטילו בו דחיישינן
לפשיעותא' וכו'. ולדבריו ה"ה לענין מזווה כל
שברשותו פתח החייב במזווה, מותר. ומאיך עולה
מדבריו דאם הפתח אינו מזומן אף שברצונו לקבוע מיד,
אסור.

(מג) דאף שהיה לו היתר לגרום היזק לחבירו, משום
ששלו קודם, אך כשנגמר האונס יש לסלק את ההיזק.
ואף לטעם הריטב"א יש מקום לומר שחומרת סילוק
השכינה, תלוי באורך הזמן, וכיון שבידו לקצר את הזמן
שהשכינה אינה שורה בבית, חייב לעשות כן. אמנם י"ל
דלפי הריטב"א כיון שנטלה כדי להשרות את השכינה
בבית אחר, אין חיוב להחזירה. וכמו שאם נטלה משום
שנכנס לדור שם גוי, אף לאחר שהגוי יוצא, אינו חייב
להחזירה.

(מד) כמש"נ בפרק מ"ב מסעיף כא.

(מה) אשכול (אורבך), וכ"ה בנדפס ע"ש הריטב"א
(כ"מ קב,א) והו"ד בברכ"י (יו"ד רצא) בלא חולק,
ומשמע קצת שמצדד כן להלכה. וכ"נ מלשון ר"י מלוניל
ורב אחאי (שהובא בשיטמ"ק ב"מ קב,א) שכתבו אלא
'ימכרנה' לו בדמים שהיא שווה. ומסברא נראה דלמ"ד
שחייב לשלם, לא יתקנו חז"ל לסייע לגולן להצילו
מהסכנה, וכשאינו משלם מותר לו ליטלה. והרי כופין
כדי להפרישו מאיסור עושה כ"ש שלא יסייעו בידו.
ועוד יל"ע דכשאינו משלם הרי המזווה גזולה והו"ל
מצהב"ע וכמש"נ בפ"ה מסעיף נט, אך עכמש"כ שם
בס"ק קמ"ח. גם באגרו"מ (ח"ד סי' מד) בתח"ד צידד
שאם אינו משלם יכול ליטלה, אלא שבהמשך נראה
שחזר בו, ולשונו שם אינו ברור כ"כ ע"ש.

(מו) ערוה"ש (רצא,ג) שולחן גבוה (שם) ובמזוז"ב
(רצא,י) כתב שכן משמע בכ"י, וכוונתו לכאורה למש"כ
הכ"י בשם הר"ר מנוח שאין מוציאין ממנה את דמיה,
ואעפ"כ אסור ליוצא ליטלה. אך לענ"ד אי"ז ראייה
דאה"נ אם מדינא אינו יכול לתבוע את דמיה, ודאי שאי
התשלום אינו סיבה ליטלה, אך לדעת הרמ"א שחייב

אדם, ודאי ששמירתו קודמת לשמירת חבירו. ועוד יתכן
שכל האיסור הוא רק כשאינו חושש להיזק חבירו
בחינם, אך אם מטרתו כדי לא לבטל את מצוותו, או
לצורך שמירתו, אין בזה איסור כלל. ואף לטעם
הריטב"א שהאיסור משום סילוק השכינה, מסתבר
להתיר, שהרי ממ"נ ישאר בית אחד בלא שכינה, ואי
אפשר לקיים שניהם.

יש לתמוה למה נטה הברכ"י מזה. ונראה לדחוק
שלעולם הברכ"י מודה להפרמ"ג, אלא הוא מיירי באופן
שאינו חייב לדור באותו בית, ובשעת הדחק יכול
להישאר בביתו או לדור בבית אחר שיש בו מזווה, וע"ז
כתב שיש לסמוך בשעת הדחק ע"ד השאילתות. ונפק"מ
כשיש בבית השני כמה חדרים ובחלקם יש מזווה,
דלברכ"י אינו צריך להצטופף בחדר אחד, ולהשאיר
לחבירו את המזוזות, דשעת הדחק שאני. וצ"ע.

מעשה ביהודי שהתחיל להתקרב ליהדות וקבע מזוזות
לפתחו, ואח"כ עמד לעבור דירה, ואם נאסור עליו
ליטול את המזוזות, מסתבר שלא יקנה מזוזות חדשות,
חשבתי שאין למחות בידו כדי שלא ישל באיסור
דאורייתא, ואף שעובר באיסור נטילת המזווה, בשעת
הדחק יש לסמוך על השאילתות, וכמש"כ הברכ"י. ואף
שלנטל אינו שעת הדחק, דיש בידו לקנות מזוזות
אחרות, מ"מ כיון שמבואר בברכ"י שדעת השאילתות
לא נדחית מההלכה לגמרי, יש להחשיבו כספק דרבנן,
ואין להחמיר בספק דרבנן במקום ביטול מ"ע דאורייתא.
ועוד יש לצרף בזה את מש"כ בסעיף טו שאם הנכנס
מסרב לשלם עבור המזוזות, שמותר ליוצא ליטלם. ועוד
דמוטב שיעבור בשוגג על איסור הנטילה שהוא מדרבנן
בקו"ע, ולא יבטל במזיד מ"ע דאורייתא.

(מז) כמבואר בשאילתות (קכו) שצריך לקובעה
'בשעתיה' בפתח השני, וכמש"כ בסק"ו. ועי' בסק"ג
שכתבנו שכו"ע מודו לשאילתות. וע"כ שלא סגי בזה
שעתיד לקובעה בפתח אחר, אפילו שלא בשעתיה, שהרי
מסתמא כל הנוטל מזווה דעתו לקובעה במקום אחר
באיזה זמן, ולא לגנוזה, וע"ז אמרו מעשה שקבר וכו',
דכל שאינו קובעה מיד, אסור. וקצ"ע שהשמיטו השו"ע.
מש"כ השאילתות 'בשעתיה', לא נתבאר שיעורו.
ומסברא היה נראה דכל שאינו משתחה, אף שיש מרחק

וכן בפתחים שיש מחדר לחדר צריך לקבוע לפי הכניסה כשבאים מהרחוב דרך פתח השני - שהוא לכניסת דכל יום. אבל בהפתח שיש מהחדר שאיכא שם פתח הראשי מהרחוב לשאר חדרי הבית, צריך לידע - דאם מצד חשיבות חדר ההוא אין משתמשין שם בימי החול אלא בשבתות ויו"ט וימי שמחה שמזדמנים, שאז הוא עיקר הכניסה דרך פתח הראשי, שממילא גם קביעת המזוזה לתוהר ההוא הוא לפי הכניסה מפתח הראשי, שהרי תמיד כשמשתמשים בו נכנסים אליו מן הרחוב. ואם יש גם תשמישין בחול בחדר ההוא, שא"כ לפעמים כשמשתמשין בו באין לשם דרך הפתח שממנו לתדרי הבית, צריך לקבוע גם לפתח ההוא כבד ימין הכניסה מחדרי הבית לחדר ההוא, וכל זה פשוט וברור בעה"י.

והנני ידו מוקירו

משה פיינשטיין

סימן מנד

בעניין נטילת מזוזות החביבות עליו כשיוצא מדירתו, ובעניין אבדה שנמצאה בבית שהיתה דרה שם אשה שנפטרה ויש לה יורשים

בע"ה ט"ז מנ"א תשמ"א.

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם כש"ת מוהר"ר משה מרגולין שליט"א.

א. יוצא מדירתו ורוצה ליטול המזוזות משום שהחביבות עליו ביותר

הנה בדבר המזוזות שבדירתו אשר יוצא ממנה שחביבות עליו מאד, באשר סופר מומחה כתבן למענו ביהוד ועתה פסק סופר ההוא מלכתוב ולא יוכל להשיג טוב מזוזות כאלו. וגם אית לו חביבות בעצם למזוזות אלו שכתבן חתנו נ"י שמכירו לירא שמים, וכתבן רק לטמ קיום המצווה דכתר"ה, שיתרון זה לא שייך לאחרני.

הנה מש"כ כתר"ה דדמי לזה להא דאיתא בפתחי תשובה סימן רצ"א סק"ז בשם ספר ברכי יוסף, דאם הוא מקום שאינו מצא מזוזות לבית שהוא רוצה ליכנס עתה שם, יש לסמוך על רב האי גאון ורב אחא דסברי דאם קבעה מיד בבית האחר מותר, לא מסתבר. דהא אף כתר"ה אף שחביבין לו מזוזות אלו, מ"מ הא ודאי יודה שגם במזוזות אחרות של סופר אחר שהוא בחזקת כשרות יצא די חוב מזוזה שעליו. ושייך לדמות זה רק למזוזות שהן יותר מהדרין, נגד סתם מזוזות שהם בחזקת כשרות (עי' דעת קדושים ליה"ד סי' רצ"א סעיף ב' סק"א

שלדעתו אין חשש כזה). ואם שם נימא שאסור, לכאורה ליכא עדיפות לזה.

אך שאפשר מצד אחר. דהא שווין לו מזוזות אלו שיווי שאין לו תשלומין, וכיון שאין צריך להניחם בלא תשלומין - הרי אולי רשאי ליטלם, מאחר שאין לו כמה לשלם בעדם. אבל הא משמע שאינו יכול ליטלם אף כשהנכנס שם הוא עני ואינו מאמינו שישלם. ובכאר הגולה איתא על הא דכתב הרמ"א ואם הקפיד על מעותיה השני צריך לשלם (ב"י בשם הרב מנוח), דשם כתב טוב לשלם לו אבל אין מוציאין, ומפורש כן בב"י. ואולי הרמ"א שכתב בלשון צריך לשלם, פליג כזה על הב"י.

ועיין בב"ח שכתב דלתוס' (ב"מ ק"א ע"ב ד"ה לא יטלנה ויצא) דכתבו דהאיסור על הראשון ליטלה אף דציצית מטלין מבגד לבגד הוא לפי שע"י שטלנה ויצא באין המזיקין לבית וכאילו מוזק אותן שידורו בבית, חייב השני לשלם לראשון דמי המזוזה. וכונתו אולי הוא משום דבעצם על הניזק להרחיק את עצמו, ולכן אף שהכא לא שייך להעמיד החיוב להניח המזוזה אלא על הראשון - אף שהוא לנמוע המזיקין מהשני - מ"מ מה ששייך שיהיה על הניזק כדון, דהוא התשלומין בעד מניעת הניזק הוא על השני. אבל עיין בפרישה אות ג' דג"כ הביא דברי התוס', ומ"מ מסיק רק דטוב שישלם דמיה אבל אין מוציאין. ואף שחביבות אבל אין מוציאין הן מוקפין, בהכרח שאין הכוונה למחוקם, דמאחר דכתב לשון טוב לשלם - ולא חייב לשלם - הרי לשון זה אינו חיוב ממש, וא"כ אין להוציא מדו בעל כרחו בב"ד. וצריך לומר שכיוון שהוצרכו להעמיד חיוב זה על הראשון, לא חילקו בהחייב לומר שאף שאסור לראשון ליטלה מחיוב השני לשלם לו דמיה. וגם אולי מפני שטובא אין מקפידין על דמיה שהן מעטין, וגם כבר עשה בה קיום מצווה שהיתה שווה לו כל מה ששילם אפילו על הזמן שדר הוא בבית, כמשמעות הלשון (שכ' הב"י בשם רבנו מנוח והביאו הפרישה) ואם הקפיד על מעותיה - שסתם אנשים אינם מקפידים. לכן לא חייבוהו אפילו כשנמצא אלו שחובעין שישלמו.

והב"ח שסובר שחייב, וגם משמעות הרמ"א בלשון שכ' ואם מקפיד על מעותיה השני צריך לשלם משמע נמי שסובר שחייב, לא סברי שסתם אינשי מוחלין זה. והוא משום דאף שהמצווה שכבר עשה בהמזוזה נמי היתה שווה לו כל דמיה, כדחוינן דאף על מצווה שאדם עושה ברגע אחת, כהא דלולב, משלמין סך גדול, מ"מ לא גרע זה מדמי מציהא וירושיה שג"כ מקפידין כו"ע כמו על הממון שטרח עליהו. וצריך לומר שמפרישי לשון אבל אין מוציאין שכ' הב"י בשם רבנו מנוח, היינו אם לא אמר לו בשעה שראו לשני פעם הראשון שרוצה שישלם לו, תלינן שמחלו לו, מפני שטובא ואולי רובא אין מקפידין

- אולינן בחר רובא. ואף אם ליכא רובא שאין מקפידין, נמי אינו יכול להוציא טוב התשלומין מהשני שהוא מוחזק. אבל אם תבע ממנו חיבת, גם יוציא ממנו, להב"ח ולרמ"א. עכ"פ בכל אופן אינו יכול הראשון לעכב מליטלנה בלא תשלומין, אלא רק לחבוע השני שישלם לו לדעת הב"ח והרמ"א, וממילא לא שייך לחייבו לשני אלא כשווי מזוזות מהדרות כאלו, ולא יותר מכפי ששוו לעלמא.

אבל יכול כתר"ה לסמוך על הגאון הר"א העניין וצ"ל, ששמע ממנו דאמר שהדרך במדינה זו שאין שום אדם נכנס לבית אא"כ צבע אותה תחילה בעה"ב, וכשצובעין הא מוכרחין להסיר את המזוזה שלא תתקלקל, ורשאי ממילא ליטלם. וממילא אף שעדיין לא השכיר, יש להסיר לכתר"ה שישלם גם תיכף אף שעדיין יעברו איה ימים עד שיצבע.

ב. מציאת קטן שמצא אבירה בבית סבו, שכנראה אבירה מבעלת הבית הקודמת שיש לה יורשים, והיה זה בזמן שאכיו סמוך על שולחן הסבא

ובדבר הטבעת שבה אבן יקר שנמצא ערב פסח בשעת בדיקת החמץ שהיתה מעוטפת בנייר תחת השטיח (קארפעט), והיה ניכר שהוא מזמן הרבה שם. והמצא הוא קטן בן י"ב שנה שכא כאורח עם הוריו אצל הסבא והסבתא שדרים שם. ובעלים של הבית היתה אשה זקנה שמתה, ויורשיה מכרו להאיש אשר דר שם למעלה, ואח"כ מכר לאחר שגם הוא דר למעלה. הבית שלמטה, שהיתה דרה שם כעלת הבית הזקנה, נשכרה מהבעלים אשר קנו מהיורשין להאיש אשר נמצא בה עתה. ואירע בערב פסח האחרון עובדא זו.

וכנראה ממכתב כתר"ה שפשוט לו שאף אם היה של האשה הזקנה אין יורשיה זה בניה, שלכן כתב שהוא בעצם של המוצא, אבל כיוון שהוא קטן מציאתו לאכיו. אבל מסתפק דשמא ביו"ט שהיו סמוכים כולן - אף אכיו - על שלחן הסבא, וגם כל השנה נהגים הרבה ממנו, שאני.

והנה מה שפשוט לכתר"ה שירשי הזקנה בעלת הבית שמקודם היתה דרה שם - אף אם הטבעת היתה שלה, לע"ד הוא ברור ופשוט שאינו כן משום שבנים וכל היורשין מחמת קרובה יורשין אף דבר שלא היה ידוע להם, וגם לא לעלמא כולו, ואף שאין יודעין לא מהמוריש ולא מהירושיה. ורק הבעל לא יירש את אשתו בכהאי גזוה מטעם שהן נכסים שאין ידועים, שהלכה כר"ש (כתובות ע"ח ע"א, ר"ש חולק בן נכסים לנכסים, נכסים הידועין לבעל לא תמכור ואם מכרה ותנהו כול, שאין ידועין לבעל לא תמכור ואם מכרה ותנהו קיים; ועי' ר"ן על הרי"ף דף ל"ז ע"א וע"ב מדפי הרי"ף, שדעתו שבלא מכה הבעל יורש גם נכסים שאינם ידועים לו, ועי' מש"כ מן

צריך לקנות המזווה מן המוחזק בכשרות שקונה מנאמן [לדידן].

(ה) בית שכור בחו"ל, פטור ממזווה עד שלשים יום (שו"ע סי' רפו סעי' כב), ואם שוכרו על יותר משלשים יום, יש אומרים שקובע מזווה לאלתר, וכן נוהגין (שו"ת משיב דבר ח"ד סי' טז) ¹⁰⁸¹ [כמו בציצית שמכניסין בבגד קודם שלוּבשו ומתחייב בציצית].

את המזווה (שו"ע סי' רצא סעי' ב), ובמדינה זו שהדרך שכשיוצא דייר אחד, צובעין את הבית קודם שיכנס אחר, והצבע נכנס גם לתוך המזוזות ומקלקל את האותיות, יש להסיר המזוזות ¹⁰⁷⁹, וכן כשצובעין כותלי הבית והוא נשאר לדור שם יסיר המזוזות ¹⁰⁸⁰ או ישמור שלא יצבעו מקום המזווה.

ונפרט כשהמשכיר אינו מוחזק בכשרות

[ויש מקום לדון בעיקר הדיוק מדברי הדה"ח עיי"ש ה, ואכמ"ל]. ובערוה"ש (סעי' מט) פסק כדה"ח והביא שכ"מ בש"ך (סקכ"ח), ובשו"ת יוסף אומץ (סי' ל) הביא שכ"מ במאירי (שבת קמח). ונימוק"י (סוף הל' מזווה), ובדע"ת סי' רפו (סעי' כב) הביא דברי המאירי וכתב שכ"מ בפסקי תוס' (מנחות סי' קסא), ובמנחת פתים סי' רפו (סעי' כב) הביא שכ"ה דעת נחל אשכול (הל' מזווה סי' כה סק"ח). ואמנם בשו"ת אג"מ (י"ד ח"א סי' קעט) כתב שדעת רוב אחרונים כהפ"ת, וכ"ה דעת החמודי דניאל (מכת"י, סי' רפו סעי' כב) ובשו"ת משיב דבר (ח"ד סי' טז ד"ה וע"ד) הביא ראי' מלשון הבה"ג עיי"ש, וכ"מ מדברי כל האחרונים שדנו בשוכר בית בחו"ל אם יכול לקבוע מיד או שצריך להמתין עד כלות ל' יום. ומדברי רבינו משמע שנקט שליכא חיוב עד ל' יום, אבל ס"ל כהסוברים שיש לקבוע תוך ל' יום, ואולי טעמו כדי לחוש לדעת הדה"ח דחייב מיד, ואף לרוב הפוסקים דאין חיוב תוך ל' מ"מ אין בו משום תולמ"ה אף שכשקבעו עדיין היה פטור [ובמנ"ח (מצוה תכג סק"ב ד"ה ויש) נסתפק בזה], וכמו שביאר רבינו דדמי למטיל ציצית בבגד קודם שלוּבשו דלא מקרי תולמ"ה אע"ג דאין מתחייב בהטלת הציצית עד שעת הלבישה [וע"ע בית מאיר (או"ח סי' יד סעי' ג) ושו"ת מהרש"ם (ח"ח סי' ח)]. ומ"ש רבינו שנוהגין לקבוע לאלתר, כ"כ בשו"ת משיב דבר (שם) ושו"ת בית יצחק (דאנציג, י"ד סי' יא ד"ה ומה), וכבר האריכו האחרונים בזה, ויעויין פ"ת (סק"ח) אי שרי לברך תוך ל' יום, וע"ע שו"ת אג"מ (שם).

יזלזל בו, מי יודע אם יקיים דבריו, ואולי בניו יזלזלו בו, ובפרט שיכול להיות שישכירו הדירה אח"כ לגוי, ואף דהוי רק ספק, מ"מ משום ספק מחוייב ליטלה. ¹⁰⁷⁹. ויעויין שו"ת אגרות משה (י"ד ח"ד סי' מד) "בדבר המזוזות שבדירתו אשר יוצא ממנה שחביבות עליו מאד כו' יכול לסמוך על הגאון הרי"א הענקין זצ"ל, ששמע ממנו שהדרך במדינה זו שאין שום אדם נכנס לבית אא"כ צבע אותה תחילה בעה"ב, וכשצובעין הא מוכרחין להסיר את המזווה שלא תתקלקל, ורשאי ממילא ליטלם. וממילא אף שעדיין לא השכיר, יש להתיר שיטלם גם תיכף אף שעדיין יעברו איזה ימים עד שיצבע". ¹⁰⁸⁰. מבואר שאין איסור להוריד המזוזות כדי לצבוע אף שבאותה שעה הוא דר בבית שאין בו מזווה, ויעויין דעת קדושים י"ד סי' רצא (סק"א) שכתב לענין הסרת מזווה כדי לבדוקה שא"צ לקבוע מזווה אחרת במקומה אא"כ שוהה עד שיבא חכם לעיר לשאלו בספק שבה, דכה"ג נכון להעמיד שם אחרת לפי שעה, והובא בדעת תורה שם (סעי' ב), וע"ע בספר עמק ברכה (מזווה אות יא). ¹⁰⁸¹. בשו"ע סי' רפו סעי' כב איתא "השוכר בית בחו"ל והדר בפונדק בא"י פטור ממזווה שלשים יום כו" ונחלקו האחרונים אי קאי אף בשוכר לזמן ממושכת, דאף בכה"ג פטור עד ל' יום, או דקאי דוקא בשוכר על פחות מל' יום, דבפתחי תשובה שם (סק"ח) כתב דאף כשדעתו לדור בו כמה שנים פטור עד ל' יום, והביא שבדה"ח להחוות דעת (סי' רלח סקט"ז) משמע דס"ל דכה"ג חייב מיד, ובנחלת צבי (שם) האריך בזה

ציצית מבגד לבגד, הראשון "שמא לא היה בדעתו להניח בבית אחר", והשני "א"נ מזוזה שאני שעשויה להציל מן המזיקין", ואמר רבינו שלפי טעם הראשון אין להתיר להסיר המזוזה כשיכנס לבית מחלל שבת, דיש אותו לא פלוג שיש בכל מקרה, אבל לטעם השני אולי יש להתיר להסיר המזוזה, דהלא לא מחויב לשמור מחלל שבת ממזיקין, וזה מסתבר. ועיין רבינו בפתחי תשובה (רצ"א סק"ז) ושם כתב שרק בשעת הדחק יש לסמוך על השיטה שמתירה להוריד המזוזה כשמניח מיד בבית אחר [והיינו כהתירוץ הראשון שבתוס'].
 והוספתי ששמעתי שמחלל שבת זה לא יבזה המזוזות ולא יזרקם סתם לאשפה, ואינו מחלל שבת להכעיס. ואמר רבינו שבדאי הרי רוב מחללי שבת לא יבזו מזוזות ולא יורידום^י. והוסיף רבינו שבזמננו שבאופן רגיל יש פלסטיק על המזוזות, יש ספק גדול שגם אם יצבע על המזוזות, לא יזיקם, ולפיכך סיים רבינו שאם אפשר אין להסירם.

ברכה על מזוזה קודם שלושים יום

[גנ] והשיב רבינו שמותר לשוכר לברך על מזוזה גם קודם שלושים יום מימי שכירותו, דהלא הברכה הולכת על מה שיהיה לעתיד ג"כ^י.

שכר בית לפחות מל' יום וחזר ושכר לכמה ימים

[גנ] והשיב רבינו שאין היתר לפטור מחיוב מזוזה לאדם ששכר בית ודעתו לעזובו מיד לאחר ל' יום, דמאחר שחז"ל נתנו שיעור כשמגיע אותו שיעור אין היתר. אבל אולי יש לדון במקרה ששכר בית לפחות מל' ימים והיה אמור לעזובו קודם ל', ונמלך אחר כך ושכר לעוד כמה ימים, דשמא אז יש להחשיב זה כשתי שכירויות שבאף אחת מהם אין ל' ימים.

האם יש היתר להוריד המזוזות, כשהדייר החדש

אינו סומך על כשרותם ויורידם

[גנ] ושאלתי את רבינו האם יש היתר לאדם להוריד המזוזות מהבית, באופן שהנכנס אחריו אומר שבין כך יחליף את המזוזות מחמת שאינו סומך על כשרותם. והשיב רבינו שמה שהנכנס אחריו יסירם מחמת שאינו סומך על כשרותם אין זה מתיר להסירם, דסוף סוף הם

רמז. ע' אג"מ יו"ד ח"א ס' קפב, שרבינו כותב שזה תלוי בשמירת הדת וכבוד למצוות של הדיירים חדשים.

רמח. א.ה. אג"מ יו"ד ח"א ס' קעט שכתב רבינו על מי שיודע מתחילת השכירות שישאר שם יותר מל' יום, שראוי להחמיר לקבוע מזוזות מיד, ומן הדין יכול לברך ג"כ. ולפע"ד, זהו כוונתו כאן. עיי"ש שנותן לעצה למי שרוצה לברך דוקא אחר ל' יום.

כשרות, ואם מי שיכנס לשם לא ישנה המזוזות ביום שנכנס, אז נשאר אותו האיסור שיש באופן הרגיל, דשני הטעמים המובאים בתוס' בשבת (כ. ד"ה רב) שייכים גם במקום כזה. ויעץ רבינו שהבעל הבית הראשון יבקש מחבר או מהבעל הבית החדש שכשיסירם הבעל הבית החדש ישלחם אליו.

על מי מוטל חיוב המזוזה במלון

[גנ] ולגבי חיוב מזוזה במלון השיב רבינו שתלוי בזה שאם בעל המלון אחראי על נתינת מקום הלינה והאכילה לאורחיו, או נחשב כסמוך על שולחן בעל המלון וכאורח, ובעל המלון מחויב במזוזה, דהוה ממש כאורח או בן, ורק שכאן הבעל הבית מצריך שהאורח ישלם לו שכירות. אבל אם בעל המלון רק אחראי ליתן לו חדר וזה כל העסק שלו, ומישהו אחר נותן לו האוכל אז הוי כשכירות רגילה שעל השוכר מוטל החיוב להטיל המזוזה. ולמעשה אמר רבינו שרוב המלונות שהוא מכיר באמריקה הם מהסוג הראשון ולפיכך האורח פטור ממזוזה.

מזוזה בחדר כביסה

[גנ] והשיב לי רבינו שחדר כביסה^י מתחייב במזוזה, דלא מדייקים הלשון^י "אינו דירת כבוד" אלא מפרשים שפירושו שאינו כבוד משום שיש בו זוהמה או ריח רע, דהלא גם רפת בקר אינו דירת כבוד ובכל זאת חייבת. וכן איתא בכרכי יוסף (על סימן רפ"ו סעיף ד') שתלוי בזוהמא ולא באי כבוד, עיין שם.

מעלית פטורה ממזוזה

[גנ] והשיב רבינו שאין לשים מזוזה על דלת של מעלית, דאף ששמים על פתח של חדר מדריגות, זה משום שלפעמים משתמשים במדרגות לשימושים אחרים כגון שמניחים שם חפצים וכדומה, אבל מעלית שכל תשמישה היא להעבירה ממקום למקום, אין זה נחשב כחדר תשמיש שמצריך מזוזה.

רמט. Laundry Room.

רנ. א.ה. הנה השו"ע יו"ד בהלכות מזוזה סימן רפו ס"ב, כ' ואם הנשים רוחצות בהם, כיון שעומדות שם ערומות, אין כבוד שמים להיות שם מזוזה. והיינו שלא מדייקים מלשון "שאינו דירת כבוד", שמקום כביסה הוא בעצם אינו דירת כבוד, אלא הכל בזה הוא רק תלוי ברוח רע, וחדר כביסה שלנו אין בהם ריח רע. ולא גרע משאר חדרים שכבית שמחויבים במזוזה.

הלכות מזוזה

להשתמש במזוזות ששם נכרי

רצ"א] ושאלתי רבינו בשביל ר' דוב טרעפער ששאל בשביל חבר שלו בסינסינטי, מה הדין במזוזות שנכרי שם על דלתות ביתו, ובטוח שהם מזוזות כשירות, שזה נכרי שאח"כ נתגיד, אבל לא הסיר ושם מזוזותיו בחזרה, ואח"כ מכר הבית לישראל זה. ואמר רבינו זה שאלה טובה, ומצד הסברא, יותר נראה שנכרי שהניח מזוזות, אינו כלום, צריך בר חיוב להניחם. אבל אולי העיקר הוא רק שיהיה מזוזות, וכמו הדין שמי שקנה בית שכבר יש עליו מזוזות, לא צריך להסירם. והתחלתי לטעון שיש לחלוק דהלא שם בר חיוב שם, ואמר רבינו בוודאי יש לחלוק, אבל אין הוכחה שחילוק זה מוצדק. אבל יותר נראה שצ"ל ע"י בר חיובא.

לתבוע תשלום עבור המזוזות והאיסור להורידם

רצ"ב] והשיב לי רבינו לגבי מי שעוזב את דירתו, והרי אסור לו להוריד את המזוזות, שגם שיכול לתבוע בדין שהבעלים החדשים של הבית ישלם בעד המזוזות, מכל מקום א"א להורידם גם כשלא ירצה לשלם הנכנס.

במקום שחייב מספק יכול להוריד המזוזות

רצ"ג] והסכים רבינו שבכתי קיץ בההרים בעצם אין חיוב לקבוע מזוזות, אז, אף שמספק קובע, בעצם יכול להורידם. ואין לטעון שמאחר שקבעם, יש שמירה, וממילא נשאר אותו חסרון להורידם, דאם אין מצוה לקובעם, אין ענין של שמירה. דהלא רואים שבחדרים שפטורים ממזוזה, אף אחד לא הולך וקובע כדי שיהיה לו "שמירה". ועצם הטעם למה אין להסיר מזוזה הוי משום להוריד מקדושה וכו', ורק תוס' מסביר שהסיבה למה בחדר חוששים ולא בכגד של ציצית הוי מצד הענין של שמירה, כך הסביר רבינו ש'.

לכסות המזוזה בתוך הבית מזוזה, כיצד?

רצ"ד] והשיב רבינו בישיבה, שבשמכסים פרשה של מזוזה עם ניילון, אסור לקפלו ביחד עם הניילון, דזה יהיה כהפסק באמצע הפרשה, שלא נוגע חלק אחד עם

שי. ושאלתי רבינו, ולא השיב לי, שמהו הטעם שהקפידו חז"ל על זה, דהלא זהו האחריות של הדר לקבוע מזוזה, ולמה אין רשות להראשון, אחר שכבר הכניס השני לבית, להסיר מזוזותיו, דהלא השני יקבעם בחזרה מיד!.

ד. נראה שאסור אף לגרום שיסירו את המזוזה^(י). לפיכך שכר פועלים לארוז את כליו, יזהירם שלא יסירו את המזוזות מהפתחים, ואם הסירוה, לא יטלה עמו^(י).

מקרים שמותר ליטלה מהפתח

- ה. להלן כמה מקרים שמותר ליוצא להסיר את המזוזה מהפתח:
 - (א) אם יכנס אחריו גוי, וכן בכל מקרה שיש חשש לבזיון המזוזה, חייב ליטלה^(י).
 - (ב) קבע מזוזה שאולה, מותר ליטלה כדי להחזירה, [וי"ח]^(י).
 - (ג) אם זקוק למזוזה לביתו החדש, ואין בידו להשיג מזוזה אחרת, מותר ליטלה^(י).
 - (ד) י"א שאם הנכנס אינו מוכן לשלם עבור המזוזה, מותר ליטלה^(י).
 - (ה) נהגו היתר להחליפה במזוזה אחרת כשרה^(י).

איך לנהוג עם מזוזה שהסיר

ו. מזוזה שהיתה קבועה בפתח, אף כשאין חיוב לקובעה בפתח אחר (כדלהלן בסעיף יב), י"א שמצוה לכתחילה לקובעה בפתח אחר, אף שחיובו קל יותר, כיון שכבוד הוא למזוזה לשמש למצוה^(כא). ואם אין לו היכן לקובעה, טוב להשאילה^(כב) או למוכרה^(כג) לאחר^(כד).

הורדה בקדושה. אך בעצם זה שמשמש כתפילין לחיוב קל יותר, אין זה הורדה בקדושה, תדע שהרי מותר לקטן להניח תפילין של גדול. וכן מצינו (בב"י י"ד קעו) שמותר להניח ס"ת על מיטת חולה, לסגולה בעלמא, כיון שאין בזה הפקעה משם ס"ת.

ומה שמצינו בציצית שאין להטילם בכגד שדרגת חיובו פחותה, אי"ז משום הורדה בקדושה, אלא משום שיש בזיון לבטלם מהמצוה, אך כשעושה כן לצורך מצוה אחרת חשובה כמוה אין בזה בזיון. תדע שהרי אין היתר להוריד בקדושה לצורך הידוה, ואילו בציצית מותר כמש"נ במשנ"ב (טו, ג). ועוד שהרי תשמישי מצוה נזרקים, ואיך יתכן שיהיה אסור להוריד בקדושתן. וע"כ שהאיסור הוא רק משום שמבטלה ממצותה, וכיון שהראשונים השוו ציצית למזוזה, ע"כ גם במזוזה האיסור משום שמבטלה ממצותה, וממילא היכא שבלא"ה בטלה ממצותה, עדיף לקובעה באיזה פתח שיהיה, דודאי שערין לבטלה מהמצוה כמה שפחות. ועוד דהפרמ"ג הסתפק האם אף לכתחילה אפשר להוריד בדרגת החיוב.

- (כב) אף כשחכירו עשיר ויכול לקנות מזוזה בעצמו, עדיף שישמש במזוזה זו.
- (כג) פרטי דין מכירה נתבאר בפ"ה מסעיף מג, ובעיקר בסעיף מז.
- (כד) אשכול (אלבק) בשם הגאונים (הו"ד בפרק ד מסעיף לג).

שלשמואל ציצית חובת מנא, הוא משום שיש מצוה נוספת שיהיה ציציות קשורות בכגד שלובשו. וע"ז גופא כתבו הראשונים שמזוזה חמורה מציצית, והיינו גם כשחיוב הבית השני חמור יותר דומיא דציצית. וכ"ה פשטות הברייתא דמשמע שאף שוכר [שחיובו מדרבנן] היוצא משם לביתו [שחיובו מדאורייתא], אסור לו ליטול את המזוזה.

(יד) במזוזות מלכים (סי' רצא) הסתפק בזה, אך לענ"ד נראה לאסור, שהרי גם בנטילה בידים, אי"ז אלא גרמת היזק רחוקה, ואפ"ה נידון כמזיק בידים, ונענש על כך. וכ"נ ממש"כ בסקל"ב שאין בעל המזוזה יכול לאסור על הדייר את השימוש במזוזה, אף שבכך יגרום רק שהדייר יצטרך לקנות מזוזה חדשה.

(טו) דאף שהזהירים ולא פשע, אין לו לנטלה, אמנם אינו חייב להחזירה לפתח וכמש"נ בסעיף ט.

(טז) פרטי דין זה נתבאר בסעיפים לא-מא.

(יז) פרטי דין זה נתבאר בסעיפים מב-מו.

(יח) נתבאר בסעיף יד.

(יט) נתבאר בסעיף טו.

(כ) נתבאר בסעיפים טז-כ.

(כא) דאין איסור הורדה בקדושה, ול"ד לתפילין (באו"ח לד, כ) שאין להעביר את הפרשיות משל רש"י לשל ר"ת, אף שאם אין ההלכה כר"ת הרי התפילין כמונחים בארון. דשאני תפילין שקדושתם גדולה כשהם בבתיים ויש להם שם 'תפילין', לכן אם אין ההלכה כר"ת, הרי מורידם לקדושת פרשיות בעלמא, והוי

וכשתודמן לו מזוזה נוספת, ועדיין אין בפתח שיצא ממנו מזוזה, נראה שעליו לקבוע בו מזוזה^(מ).

כשהנכנס מסרב לשלם

מזו. על הנכנס לשלם עבור המזוזות^(מ), ואם הוא מסרב לשלם, מותר ליוצא ליטול את המזוזות^(מ), ולקובעם בפתח אחר מיד. ויש אוסרים^(מ). ובהפסד מרובה נראה שיש להקל^(מ).

עד מקום קביעתה, חשיב 'מיד'. ובא"א (מבוטשאש, או"ח טו,א) צידד שההיתר הוא כל שהציצית לפניו, ומשמע אף שאינו מטילו בו מיד. וכ"כ בהערות דברי מנחם (על או"ח סט"ו) בשם בעמח"ס חזון נחום וז"ל בעינין שיהיה הבגד מזומן להטילו בו ידחיישינן לפשיעותא' וכו'. ולדבריו ה"ה לענין מזוזה כל שברשותו פתח החייב במזוזה, מותר. ומאידך עולה מדבריו דאם הפתח אינו מזומן אף שברצונו לקבוע מיד, אסור.

(מג) דאף שהיה לו היתר לגרום היזק לחבירו, משום ששלו קודם, אך כשנגמר האונס יש לסלק את ההיזק. ואף לטעם הריטב"א יש מקום לומר שחומרת סילוק השכינה, תלוי באורך הזמן, וכיון שבידו לקצר את הזמן שהשכינה אינה שורה בבית, חייב לעשות כן. אמנם י"ל דלפי הריטב"א כיון שנטלה כדי להשרות את השכינה בבית אחר, אין חיוב להחזירה. וכמו שאם נטלה משום שנכנס לדור שם גוי, אף לאחר שהגוי יוצא, אינו חייב להחזירה.

(מד) כמש"נ בפרק מ"ב מסעיף כא.

(מה) אשכול (אורבך), וכ"ה בנדפס ע"ש הריטב"א (ב"מ קב,א) והו"ד בברכ"י (יו"ד רצא) בלא חולק, ומשמע קצת שמצדד כן להלכה. וכ"נ מלשון ר"י מלוניל ורב אחאי (שהובא בשיטמ"ק ב"מ קב,א) שכתבו אלא 'ימכרנה' לו בדמים שהיא שווה. ומסברא נראה דלמ"ד שחייב לשלם, לא יתקנו חז"ל לסייע לגולן להצילו מהסכנה, וכשאינו משלם מותר לו ליטלה. והרי כופין כדי להפרישו מאיסור עושק כ"ש שלא יסייעו בידו. ועוד יל"ע דכשאינו משלם הרי המזוזה גזולה והו"ל מצהב"ע וכמש"נ בפ"ה מסעיף נט, אך עבמ"ש"כ שם בס"ק קמ"ח. גם באגרו"מ (ח"ד סי' מד) בתח"ד צידד שאם אינו משלם יכול ליטלה, אלא שבהמשך נראה שחזרו בו, ולשונו שם אינו ברור כ"כ עיי"ש.

(מו) ערוה"ש (רצא,ג) שולחן גבוה (שם) ובמזוז"ב (רצא,י) כתב שכן משמע בב"י, וכוונתו לכאורה למש"כ הב"י בשם הר"ר מנוח שאין מוציאין ממנה את דמיה, ואעפ"כ אסור ליוצא ליטלה. אך לענ"ד אי"ז ראייה דאה"נ אם מדינא אינו יכול לתבוע את דמיה, ודאי שאי התשלום אינו סיבה ליטלה, אך לדעת הרמ"א שחייב

אדם, וודאי ששמירתו קודמת לשמירת חבירו. ועוד יתכן שכל האיסור הוא רק כשאינו חושש להיזק חבירו בחינם, אך אם מטרתו כדי לא לבטל את מצוותו, או לצורך שמירתו, אין בזה איסור כלל. ואף לטעם הריטב"א שהאיסור משום סילוק השכינה, מסתבר להתיר, שהרי ממ"נ ישאר בית אחד בלא שכינה, ואי אפשר לקיים שניהם.

ויש לתמוה למה נטה הברכ"י מזה. ונראה לדחוק שלעולם הברכ"י מודה להפרמ"ג, אלא הוא מיירי באופן שאינו חייב לדור באותו בית, ובשעת הדחק יכול להישאר בכיתו או לדור בבית אחר שיש בו מזוזה, וע"ז כתב שיש לסמוך בשעת הדחק ע"ד השאלתות. ונפק"מ כשיש בבית השני כמה חדרים ובחלקם יש מזוזה, דלברכ"י אינו צריך להצטופף בחדר אחד, ולהשאיר לתבירו את המזוזות, דשעת הדחק שאני. וצ"ע.

מעשה ביהודי שהתחיל להתקרב ליהדות וקבע מזוזות לפתחיו, ואח"כ עמד לעבור דירה, ואם נאסור עליו ליטול את המזוזות, מסתבר שלא יקנה מזוזות חדשות, וחשבתי שאין למחות בידו כדי שלא יכשל באיסור דאורייתא, ואף שעובר באיסור נטילת המזוזה, בשעת הדחק יש לסמוך על השאלתות, וכמש"כ הברכ"י. ואף שלנטל אינו שעת הדחק, דיש בידו לקנות מזוזות אחרות, מ"מ כיון שמבואר בברכ"י שדעת השאלתות לא נדחית מההלכה לגמרי, יש להחשיבו כספק דרבנן, ואין להחמיר בספק דרבנן במקום ביטול מ"ע דאורייתא. ועוד יש לצרף בזה את מש"כ בסעיף טו שאם הנכנס מסרב לשלם עבור המזוזות, שמותר ליוצא ליטלם. ועוד דמוטב שיעבור בשוגג על איסור הנטילה שהוא מדרבנן בקו"ע, ולא יבטל במזיד מ"ע דאורייתא.

(מז) כמבואר בשאלתות (קכו) שצריך לקובעה 'בשעתיה' בפתח השני, וכמש"כ בסק"ו. ועי' בסק"ג שכתבנו שכו"ע מודו לשאלתות. וע"כ שלא סגי בזה שעתיד לקובעה בפתח אחר, אפילו שלא בשעתיה, שהרי מסתמא כל הנוטל מזוזה דעתו לקובעה במקום אחר באיזה זמן, ולא לגונזה, וע"ז אמרו מעשה שקבר וכו', דכל שאינו קובעה מיד, אסור. וקצ"ע שהשמיטו השו"ע. מש"כ השאלתות 'בשעתיה', לא נתבאר שיעורו. ומסברא היה נראה דכל שאינו משתהה, אף שיש מרחק

זו. אף שאין ליוצא ליטול את המזוזה, נהגו^(מ) היתר להחליפה במזוזה פשוטה יותר, בתנאים שיתבארו בסעיף יז. ויש מחמירים ויתבאר מסעיף יח.

יז. לדעת המתירים להחליף, יש להקפיד על התנאים דלהלן:

(א) יחליפה לאחר שהפסיק לדור בבית, קודם שנכנס השני לדור, כדי לא להתבטל מהמצוה ללא צורך^(מ).

(ב) שתהיה המזוזה הפשוטה, כשרה בלא פקפוק^(נ).

(ג) שאת המזוזה שנטל, יקבע מיד בפתח אחר^(ס) שדרגת חיובו אינו פחות חמור מהפתח הקודם^(נב).

מחוייב בו, לצורך הידור שרק עתיד להתחייב בה. ול"ד להא דמתירין מבגד לבגד, דלרב דציצית חובת גברא קודם שלבשם עדיין לא נתחייב בשניהם, ולשמאל דציצית חובת מנא כבר נתחייב בשניהם. אמנם בשעה שהוא ובני ביתו עומדים מחוץ לחדר, יש מקום להקל להחליף, שהרי באותה שעה פטור לרוה"פ כמש"נ בפרק ב סעיף יב. ולאחר שנכנס לשם הדייר השני, ג"כ לא יחליף שהרי אין על הנכנס להתבטל ממצוותו אף לרגע אחד, לצורך הידור מצות היוצא. ואף בשעה שהנכנס אינו שוהה בבית, אינו חייב לסייע ליוצא ליטול את מזוזהו. אך נראה דאינו יכול לומר קי"ל כדעת האוסרים להחליף משום לא פלוג (כמש"כ בס"ק סז) דזה דין על היוצא ולא על הנכנס.

(י) פשוט, שהרי אם היא פסולה, כאילו לא קבע כלל מזוזה, ובתשו"ה (ח"ב תקמט) צידד שההיתר הוא רק במזוזה כשרה שאינה נאה. אך בדע"ק (שם) כתב שיכול להחליפה אף במזוזה שאינה מסופר כ"כ מובהק, עכ"ד, ומשמע קצת אף שאינו מומחה בהלכותיה. וכנראה דיכול לסמוך ולהקל לענין איסור הנטילה, שהוא רק מדרכבן. ועי' בס"ק עב שהבאנו שהגר"ח אסר לגרי"ז כשיצא מביתו להחליף למזוזה פחות מהודרת. ואף אם טעם הגר"ח משום הזלזול במזוזה כמש"כ שם, עכ"פ משמע דהחמיר בספיקות.

(נא) וכמש"כ השאלות שאין לבטל את המזוזה ממצותה, ולית מאן דפליג בזה כמש"כ בסק"ג. ומהו 'מיד' נתבאר בסקמ"ב. בתשו"ה (ח"ב תקמט) הק' והרי אסור להחליף אפילו ציצית בציצית אא"כ לצורך הידור כמבואר (במשנ"ב טו,ג), כ"ש לענין מזוזה. ולפמשי"ג שגם המתירים להחליף, לא התירו אלא כשקובעים אותה מיד בפתח אחר, לק"מ, דהתם מיירי כשאינו מטיל את הציצית בבגד אחר.

(נב) כמש"נ בסקל"א.

לשלם את דמיה, גדר חיוב היוצא הוא למכור לנכנס את המזוזה וכדלעיל בשם השיטמ"ק, וכשאינו משלם מותר ליטלה. ובביאור דברי הר"ר מנוח עבמש"כ בפרק מ"ב סקמ"ד בשם המהריל"ד.

עצם הנידון אם אסור ליטלה כשאינו משלם, היה נראה שתלוי בטעם האיסור, לדעת תוס' שחיובו משום שלא זיקו, אם מן הדין חייב לשלם, כשאינו משלם אין על היוצא לדאוג לו. אך לדעת הריטב"א שהאיסור הוא משום סילוק השכינה, מה שהנכנס אינו מקיים את חיובו, אין זה מתיר ליוצא לסלק את השכינה. וכיון שהעיקר להלכה כטעם תוס' היה נראה שאם אינו משלם לו יכול ליטלה.

(מ) בשו"ת חלקת יעקב (יו"ד סי' קס אות ג) כתב להקל במקום הפסד מרובה ולסמוך על האשכול וסיעתו (הו"ד בסקמ"ה) המתירים ליטול כשאינו משלם, בצירוף דעת השאלות שאם קובעה בבית אחר מיד מותר. אך בתשו"ה (ח"א תרמט) כתב שיש להחמיר בספק סכנתא. ולענ"ד אי"ז מוכרח שהרי כל העובר ע"ד חכמים חייב מיתה, ואפ"ה כשהוא ספק דרבנן אזלינן לקולא, וה"ה בניד"ד. ויש לחלק, ועבמש"כ בסוף סק"נ ובס"ק פב.

(מח) כ"כ בס' הערות (ב"מ קב,א) בשם הגרי"ש אלישיב. גם בתשו"ה (ח"ב תקמט) העיד שכן המנהג, אלא שפקפק בזה. ושמעתי על כמה מגדולי המורים בדורינו שמתירים. וכ"ה בדע"ק (רצא,א), הו"ד בחו"ה פ"א ס"ק נב). ובמנח"י (ח"ה קי,ב) כתב שכדאי הוא הדע"ק לסמוך עליו להקל, כיון שגם הברכ"י לא אסר רק משום לא פלוג, שהוא איסור קל. וכ"כ בשבה"ל (ח"ב ס"ס קנט). וכ"כ ביביע אומר (ח"ג יו"ד סי' יח) אלא שהוסיף שטוב ליטלה לבדיקה, עי"ש. ועבמש"כ בס"ק נ"ה.

(מט) אך לא יחליפה קודם שיצא מהבית, דאף שמותר להתבטל מהמצוה לצורך הידור במצוה, אך מסתבר שאין לו להתבטל ממצות בית זה שכבר

הלבוש הערוה"ש (רצ"ג) והחיי"א (טו,כא) העתיקו את לשון הרמ"א, ולא הביאו דעה אחרת. בס' חו"ה (פ"א ס"ק נ"א) כתב שגם לרמ"א פטור מלשלם, ומש"כ הרמ"א דאם הקפיד על דמיה היינו שהתנה כן בשעת השכירות. אך לענ"ד זה דוחק גלוי, דאם התנה פשיטא המנח"י (ח"ט ק"ו) כתב שהוא ספק ממון והמוציא מחבירו עליו הראיה, ולענ"ד כיון שהוכרע הדבר ברמ"א, ונמשכו אחריו האחרונים, א"א קים לי נגד הרמ"א. וזמ"מ גם לדברי המנח"י, אם יבוא נידון כזה לפני בי"ד, שהבע"ד קבלו ע"ע בקנין 'הן לי' ושר', פשוט דיש לחייב, שהרי אף להר"ר מנוח 'טוב' לשלם. ואף כשמקבלים פשרה קרובה לדין, נראה שג"ז בכלל. גם מש"כ המנח"י שם שהשיבת ציון הבין שדעת הרמ"א כרכנו מנוח שאין מוציאים את דמיה, לענ"ד כונת השיבת ציון להשוותם רק לענין זה דאם בעה"ב מסרב לתת את דמיה, דאין ליטול את המזוזה מהפתח, עיי"ש, אך גם לדידיה חייב ליתן את דמיה.

אם נפרש את הרמ"א כפשוטו, צ"ב אמאי נטה מדברי רבנו מנוח שהביאו בדרכ"מ הארוך, שכתב רק 'טוב' לשלם, ומשמע שאינו מדינא. אמנם בס' שולחן גבוה גרס ברבנו מנוח שצריך לשלם אלא שאין 'מוציאה', והיינו שאסור להוציא את המזוזה מהפתח אף אם הנכנס אינו משלם. ולדבריו גם הר"ר מנוח לא פטר. אך בשאר האחרונים הגירסא 'טוב לשלם'.

ועו"ל לפמש"כ בפרק מ"ס"כ (ג) שיי"א שאם אינו משלם לו מותר ליטול את המזוזה, ולפי"ז יל"פ ש'טוב לשלם לו' ולא לאפשר לו ליטול את המזוזה, דשלא לצורך אין להסיר את המזוזה, וכמש"כ הפרמ"ג (בא"א טו,ב) דאף שמעבירין ציצית מבגד לבגד, אם יש בעיר ציצית נוספת, לא יעביר מבגד לבגד בחינם. 'מיהו אין מוציאין ממנו מעות', והיינו דאם הנכנס אינו רוצה לשלם, אין מכריחים אותו לשלם אלא היוצא יטול את המזוזה עמו. ולפי ביאור זה, אף להר"ר מנוח אם יטול את המזוזה יצטרך לשלם, אלא שטוב שלא ליטלה.

ועו"ל עפמש"כ המהרי"ל דיסקין (בקו"א קעת, הו"ד בסקמ"ד) שאם טעם איסור גטילת המזוזה כשיוצא, הוא כתוס' (ב"מ קא,ב) משום שלא יזיק לנכנס, פשיטא שחייב לשלם, והר"ר מנוח סובר כריטב"א (הנדמ"ח בב"מ קב,א) שהאיסור הוא משום כבוד שמים, דכיון שהנאתו לא באה מתוך חסרונו של חבירו, פטור. ואמנם בריטב"א (שם) הסתפק אם צריך לשלם לו. וביאור הצד שחייב לשלם, דס"ס מחמת דיוור הנכנס אינו יכול ליטלה, וכמש"כ בפרק מ"סק"ב) שגם לריטב"א אם לא ידורו בבית עוד, מותר ליטול את המזוזה. ולפי"ז כיון שהעיקר להלכה כתוס' שהטעם הוא משום שמויק לו, לכן פסק הרמ"א שצריך לשלם לו. אמנם מל' הפרישה משמע שהר"ר מנוח יכול להתאים גם לתוס', וצ"ע"ק.

וואף שרכנו יהונתן (ככ"מ שם) והאורחות חיים כתבו בשם השאלות שצריך לשלם לו, והרי לשאלות האיסור משום כבוד המזוזה. עי' בהעמק שאלה (קמ"ה) שכבר העיר שהיה להם נוסח אחר בשאלות באשר לפנינו, שהרי לשאלות מותר להעביר לפתח אחר, וא"כ למה ישלם לו, והא יכול לומר לו טול מזוזה. ואולי לגידסתם שיטת השאלות לגמרי כתוס'.

והנה מש"כ הר"ר מנוח ש'טוב' לשלם צ"ב, היכן פנינו בדיני ממונות 'טוב' לשלם. ואין לומר דכיון שיצא הממון מרשותו שלא מרצונו, יש להחזיר לפנינו משותף הדין, דומיא דאבידה לאחר יאוש (ככח"מ וני"ט,ה). דאאל"כ שהרי התם עני א"צ להחזיר לעשיר כפבואר שם, והכא לא חילקו בין עני לעשיר.

גם אין לפרש דאין מוציאין כיון שיכול לומר לו טול מזוזה, דקים לי כשאלות שמותר לך ליטול את המזוזה ולקובעה מיד בפתח אחר, ומ"מ 'טוב' שלא לומר לו טול, לחוש לתוס' שהוא איסור מחלש. דאאל"כ דהא כשאנו יכול ליטול, אאל"כ טול עיצן ואבניך כמש"כ בסקמ"ד, והרי למעשה יש לחוש לשיטת תוס'.

ונראה לפרש רבזמניהם מחיר מזוזה לא היה יקר, וכדמשמע מלשון הרמ"א שכתב אם היה מקפיד על דמיה דמשמע שלא כו"ע מקפידים. ולפיכך לא בודו שהשוכר קבע את המזוזה ע"מ להשתלם, ולכן רק טוב להאמין לו ולשלם לו, דהו"ל כברי ושמא באני יודע אם נתחייבתי, שחייב לצאת יד"ש, וטוב לשלם ולצאת יד"ש, אך אין מוציאין בדיינים. וקרוב לזה כתב באגרו"ם (יור"ד ח"ד מד). ולפי"ד בזמנינו שמחיר המזוזה יקר ודאי שמקפידים, ומדינא חייב לשלם.

העולה מדברינו שאין לזוז מפסק הרמ"א שחייב לשלם, ולפי המהרי"ל דיסקין אין הלכה כרבנו מנוח. וכ"ש לפמש"כ השולחן גבוה, שגם הר"ר מנוח מחייב לשלם. ועוד דאף אם להר"ר מנוח פטור מלשלם, הוא משום שס"ל שאם אינו משלם לו מותר ליטול את המזוזות עמו. אך כל עוד שהנכנס משתמש עם המזוזות שלו הוא חייב לשלם. ועוד צידדנו רבזמנינו שהמזוזות יקרות, י"ל דכו"ע מדו שחייב.

(טו) בגדר חיוב התשלומין מצאתי בס' המאורות (בהלק"ט) שכתב משום דמשתרשי ליה. גם בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א קעת) כתב שכיון שטעם התקנה הוא לתועלת הנכנס כדי שלא ינוק, פשיטא שחייב בתשלומין. ולכאורה כוונתו דחייב משום נהנה, וחייב 'חסר' משום שהוא גורם לחסרון, וכמש"כ תוס' ב"ב (הא ד"ה אע"פ).

עוד היה מקום לחייב כזה משום יורד לטדה חבירו העשויה ליטע, שהרי בית עומד לקבוע בו מזוזה. ואינו יכול לומר טול עיצך, כשודאי נית"ל, וכמש"כ בתשו"ר